

УДК 339.178.3

І. В. Фаринович,

к. е. н., старший викладач кафедри фінансів, обліку і аналізу Інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ ФАКТОРИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

I. Farynovych

*PhD in economics, senior teacher of department of finances, accounting and analysis
Institute of enterprise and perspective technologies Lviv Polytechnic National University, Lviv*

METHODICAL APPROACH TO EVALUATION ECONOMIC PERFORMANCE OF FACTORING IN THE ACTIVITIES TRADE ENTERPRISES

У статті розглянуто методичний підхід до оцінювання економічної доцільності факторингу в діяльності торговельних підприємств. В основу запропонованого підходу покладено основні критерії ефективності використання факторингу на підприємствах торговельної галузі: прибутку, витрат, оборотності та порівняння. На основі цих критеріїв запропоновано чотири групи показників економічної доцільності використання факторингу, а саме: показники, які характеризують економічне зростання за доходом від реалізації, валовим прибутком та оборотними активами торговельних підприємств із застосуванням факторингу; показники, які характеризують швидкість обертання оборотних активів; показники, які характеризують витратовіддачу або витратомісткість факторингу та банківського кредиту; показники, які характеризують співвідношення економічної ефективності факторингових операцій та банківського кредиту. Запропоновані показники дають змогу обґрунтовувати ефективність функціонування торговельних підприємств на засадах факторингу. Методичний підхід до оцінювання економічної доцільності застосування факторингу в діяльності торговельних підприємств сприятиме прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо ефективності використання факторингу на підприємствах торгівлі.

The article considers methodical approach to assessing the economic feasibility of factoring in the activities of trade enterprises. The basis of the proposed approach is based on the main criteria of efficiency of use of factoring for businesses trading industry: profit, cost, turnover, and comparisons. Based on these criteria, four groups of indicators are proposed of the feasibility of using factoring, namely: indicators of economic growth by income from sales, gross income and current assets of trade enterprises with the use of factoring; indicators of the speed of rotation of working capital; indicators costs effectiveness or costs capacity factoring and bank credit; indicators economic effectiveness ratio of factoring transactions and bank credit. The proposed indicators provide an opportunity to justify the efficiency of functioning of trading enterprises on the basis of factoring. The methodical approach to assessing the economic feasibility of factoring in the activities of trade enterprises will facilitate the adoption of sound management decisions on the effectiveness of factoring in trade enterprises.

Ключові слова: факторинг; торговельні підприємства; методика; доцільність; показники.

Key words: *factoring; trade enterprises; methodology; expediency; indicators.*

Постановка проблеми. Основою функціонування суб'єктів господарювання є досягнення економічного зростання. Проте, в сучасних умовах господарювання підприємства все частіше стикаються з проблемою не платежів, або не вчасних платежів від дебіторів. Внаслідок невчасного отримання коштів за реалізовану продукцію підприємства відчують брак власних обігових коштів, що призводить до зменшення фінансових результатів. В даному випадку підприємства звертаються до кредитних ресурсів, які не завжди є економічно оправданими. Тому фінансове забезпечення підприємств в умовах функціонування ринкових відносин неможливе без альтернативного інструменту формування оборотних коштів. Одним із таких інструментів є факторинг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних основ факторингу присвячено багато наукових праць як вітчизняних так і зарубіжних вчених: А. М. Герасимович, В. В. Смачило, Н. М. Левченко, О. В. Лепьохін, Є. В. Склеповий, Т. В. Ковальова, О. І. Ступницький, Т. Е. Белялов, Ю. С. Скакальський, Ю. М. Лисенко, Б. З. Гвоздєв, Л. В. Руденко, І. О. Бланк, Н. М. Внукова, Є. Л. Склеповий, А. Г. Івасенко, Р. Коттер, Е. Доллан, Дж. Гілберт, Р. Кембелл, Ж. Перар та ін.

Так, Лепьохін О.В. окреслює позитивні та негативні сторони факторингу та надає рекомендації із забезпечення життєдіяльності підприємств на основі управління факторинговими операціями [5]. Левченко Н.М. розкриває механізм використання факторингу в управлінні дебіторською заборгованістю підприємств [4]. Питання ефективного управління послугою факторингу на основі логістичного підходу розвинула Колодізева С.О. запропонувавши підвищити ефективність управління факторингом на підставі показника рентабельності логістичного ланцюга факторингового обслуговування та визначення рівноважної ставки за факторинговими операціями з врахуванням інтересів учасників факторингової угоди [3]. Мороз Е.Г. та Грисюк І.В. розглядають головні передумови застосування факторингу в Україні, його основні функції та завдання, а також наводять переваги та недоліки здійснення факторингових операцій в Україні [7]. Проте, в роботах вищезгаданих авторів розглядається доцільність застосування факторингу в діяльності підприємств на теоретичному рівні не враховуючи практичний аспект.

Герасимович А.М., Алексеєнко М.Д. та Парасій-Вергуненко І.М. розглядають ефективність факторингу у діяльності комерційного банку, яка «...визначається за допомогою таких показників: питома вага факторингових операцій у загальній сумі активних операцій комерційного банку; розмір факторингових операцій на 1 грн капіталу; розмір факторингових операцій на 1 грн статутного капіталу; рівень купівлі дебіторської заборгованості» [1].

Ступницький О.І. розглядає ефективність факторингу з точки зору підприємства та пропонує проводити аналіз ефективності використання факторингу, як інструмента управління дебіторською заборгованістю за такими напрямками: аналіз впливу факторингу на динаміку й рівень дебіторської заборгованості; аналіз впливу факторингу на фінансові результати; аналіз ефективності факторингу порівняно з альтернативними джерелами фінансування й управління дебіторською заборгованістю [9].

Незважаючи на достатню кількість наукових праць в області факторингу, методика оцінювання доцільності застосування факторингових операцій в діяльності підприємств торгівлі вітчизняною наукою слабо вивчена та недостатньо застосовується в практиці ринкового господарювання в Україні, що обумовило актуальність теми дослідження.

Мета статті. Метою статті є вдосконалення методики оцінювання економічної доцільності використання факторингу у діяльності торговельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під методикою слід розуміти «...сукупність, послідовність, порядок використання різних прийомів та методів у дослідженні» [2]. Це своєрідний тактичний план, що визначає спосіб і послідовність вирішення конкретного наукового чи практичного завдання.

Методичний інструментарій оцінювання економічної доцільності факторингу в діяльності торговельних підприємств складається із шести етапів.

- мета оцінювання доцільності застосування факторингу у діяльності торговельних підприємств;
- напрями оцінювання;
- принципи оцінювання;
- критерії оцінювання;
- методи оцінювання;
- етапи аналізу доцільності застосування факторингу в діяльності торговельних підприємств.

На першому етапі методики визначається основна мета оцінювання доцільності застосування факторингових операцій на підприємствах торговельної галузі, яка полягає у виявленні економічних переваг факторингових операцій як інструменту фінансування та управління оборотними коштами торговельних підприємств.

Другий етап передбачає визначення основних напрямів оцінювання доцільності застосування факторингу, а саме:

- проведення аналізу оборотних коштів до та після застосування факторингу;
- проведення аналізу фінансових результатів до та після застосування факторингу;
- проведення порівняльного аналізу джерел формування оборотних коштів;

– оцінка економічної доцільності застосування факторингу на основі показників економічного зростання.

Третій етап методики передбачає визначення принципів оцінювання доцільності використання факторингу на підприємствах торгівлі. Головні принципи оцінювання ефективності застосування факторингових операцій, сформовані на основі базових принципів економічного та фінансового аналізів [6, с.19–20; 8, с.13]:

- науковість (базується на використанні наукових методів економічних досліджень);
- комплексність (комплексний підхід до оцінювання, як вхідних, так і вихідних параметрів);
- точність (висновки повинні обґрунтовуватись точними аналітичними розрахунками);
- достовірність та об'єктивність даних (інформація, на основі якої проводиться оцінка доцільності застосування факторингу в діяльності торговельних підприємств, повинна відображати достовірні, правдиві дані з метою отримання об'єктивних висновків);
- порівнянність та динамічність (при оцінці доцільності застосування факторингу розраховані показники повинні порівнюватись та відображати економічний ріст у динаміці);
- кількісна та якісна вимірність (оцінка доцільності застосування факторингу повинна виражатися в кількісних та якісних показниках);
- конкретність та дієвість (оцінка доцільності застосування факторингу повинна мати цільову спрямованість на конкретну практику та результативність і бути аргументована аналітичними висновками для прийняття управлінських рішень).

Дотримання цих принципів забезпечує об'єктивну оцінку доцільності застосування факторингу в роботі торговельних підприємств.

Четвертий етап методики полягає у визначенні оптимальних критеріїв оцінювання ефективності використання факторингу у діяльності підприємств торгівлі. Аналіз літературних джерел показав, що основним критерієм ефективності будь-якої фінансової операції є отримання максимального прибутку при мінімальних витратах.

У цьому зв'язку вважаємо, що оцінювання економічної доцільності застосування факторингу на підприємствах сфери торгівлі базується на таких критеріях:

- прибутку;
- витрат;
- оборотності;
- порівняння.

Оцінювання доцільності застосування факторингу за критерієм прибутку полягає в зіставленні фінансових результатів підприємства, отриманих з використанням факторингу з фінансовими результатами, які були отримані без використання факторингу. При порівняльному методі фінансові результати з використанням факторингу повинні перевищувати фінансові результати без його застосування.

Оцінювання доцільності застосування факторингу за критерієм витрат полягає у визначенні показника витратовіддачі або витратомісткості.

Доцільність використання факторингу за критерієм оборотності полягає в досягненні максимальної оборотності оборотних коштів, а також їх елементів та зіставлення цих оборотів з оборотами оборотних коштів у попередні періоди без використання факторингу; за критерієм порівняння – в порівнянні економічної ефективності факторингових операцій та інших джерел фінансування. Враховуючи, що основним джерелом фінансування оборотних коштів є короткострокові банківські кредити, то в основу порівняння джерел фінансування покладено коефіцієнт економічної ефективності за витратовіддачею або витратомісткістю по факторингу та кредиту.

П'ятий етап методики полягає в обґрунтуванні основних методів, які використовуються при оцінюванні ефективності застосування факторингу в діяльності торговельних підприємств. В економічно-фінансовому аналізі використовуються різні методи дослідження, які поділяються на формалізовані та неформалізовані [8, с.14].

Найоптимальнішими методами, які вирішують завдання оцінювання економічної доцільності застосування факторингу в діяльності торговельних підприємств, доцільно виділити: методи фінансової звітності, метод побудови аналітичних таблиць, графічний метод, метод середніх величин, метод групування та експертні методи.

Шостий етап методики відображає етапи аналізу доцільності застосування факторингу в діяльності торговельних підприємств, а саме:

- визначення динамічних змін оборотних коштів та їх елементів;
- дослідження змін динаміки фінансових результатів підприємства (визначення абсолютного та відносного приросту та росту);
- дослідження структури оборотних коштів та фінансових результатів;
- дослідження ефективності використання оборотних коштів на основі коефіцієнтів оборотності та рентабельності;
- формування системи показників доцільності застосування факторингу в діяльності торговельних підприємств.

Важливим етапом аналізу доцільності застосування факторингу є формування системи показників, які характеризують ефективність використання факторингу на підприємствах торгівлі. Запропоновані показники пропонуємо поділити за такими критеріями:

- показники, які характеризують економічне зростання за доходом від реалізації, валовим прибутком та оборотними активами торговельних підприємств із застосуванням факторингу;
- показники, які характеризують швидкість обертання оборотних активів;
- показники, які характеризують витратовіддачу або витратомісткість факторингу та банківського кредиту;
- показники, які характеризують співвідношення економічної ефективності факторингових операцій та банківського кредиту.

Методика розрахунку та нормативні значення показників економічної доцільності використання факторингу у діяльності торговельних підприємств відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники економічної доцільності використання факторингу у діяльності торговельних підприємств

№ з/п	Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення
Показники економічного зростання, які обчислюються за валовим прибутком, доходом від реалізації та оборотними активами торговельних підприємств із використанням факторингу			
1.	Коефіцієнт економічного зростання за валовим прибутком** $Ке.з.п(в)$	$Ке.з.п(в) = \frac{П(в)ф}{П(в)}$, <i>П(в)ф, П(в) - валовий прибуток із використання факторингу та без його використання (за аналогічні періоди)</i>	≥ 1
2.	Коефіцієнт економічного зростання за доходом від реалізації, $Ке.з.д.$	$Ке.з.д. = \frac{Дф}{Д}$, <i>Дф, Д – дохід із використання факторингу та без його використання (за аналогічні періоди)</i>	≥ 1
3.	Коефіцієнт економічного зростання за оборотними активами, $Ке.з.оА$	$Ке.з.оА = \frac{ОАф}{ОА}$, <i>ОАф, ОА – оборотні активи з використання факторингу та без його використання (за аналогічні періоди)</i>	≤ 1
Показники, які характеризують швидкість обертання оборотних активів із використанням факторингу			
1.	Приріст оборотності дебіторської заборгованості, обороти $\Delta Ko_{(ДЗ)}$	$\Delta Ko_{(ДЗ)} = Ko_{(ДЗ)1} - Ko_{(ДЗ)0}$, <i>$Ko_{(ДЗ)1}$, $Ko_{(ДЗ)0}$ - коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості після та до використання факторингу (за аналогічні періоди)</i>	значення показника має бути додатнім (+)
2.	Приріст терміну погашення дебіторської заборгованості, дні $\Delta To_{(ДЗ)}$	$\Delta To_{(ДЗ)} = To_{(ДЗ)1} - To_{(ДЗ)0}$, <i>$To_{(ДЗ)1}$, $To_{(ДЗ)0}$ - тривалість обороту дебіторської заборгованості після та до використання факторингу (за аналогічні періоди)</i>	значення показника має бути від'ємним (-)
Показники, які характеризують витратовіддачу або витратомісткість факторингу та банківського кредиту			
1.	Витратовіддача (по факторингу), грн. $Втв(ф)$	$Втв(ф) = \frac{Дф}{Вт(ф)}$, <i>Дф – дохід з використанням факторингу; Вт(ф) – витрати за послуги факторингу</i>	до збільшення
2.	Витратовіддача (по банківському кредиту), грн. $Втв(к)$	$Втв(к) = \frac{Дк}{Вт(к)}$, <i>Дк – дохід з використанням кредиту; Вт(к) – витрати за користування кредитом</i>	до збільшення
3.	Витратомісткість (по факторингу), грн. $Втс(ф)$	$Втс(ф) = \frac{Вт(ф)}{Дф}$	до зменшення
4.	Витратомісткість (по кредиту), грн. $Втс(к)$	$Втс(к) = \frac{Вт(к)}{Дк}$	до зменшення
Показники, які характеризують співвідношення економічної ефективності факторингових операцій та банківського кредиту			
1.	Коефіцієнт економічної ефективності за витратовіддачею, $Ке.еф.(Втв)$	$Ке.еф.(Втв) = \frac{Втв(ф)}{Втв(к)}$, <i>Втв(ф), Втв(к) - витратовіддача по факторингу та банківському кредиту</i>	> 1
2.	Коефіцієнт економічної ефективності за витратомісткістю, грн. $Ке.еф.(Втс)$	$Ке.еф.(Втс) = \frac{Втс(ф)}{Втс(к)}$, <i>Втс(ф), Втс(к) – витратомісткість по факторингу та банківському кредиту</i>	< 1

* сформовано автором

Запропонована система показників сприятиме прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо доцільності застосування факторингу на підприємствах торговельної галузі. На основі цієї системи показників

автором сформовано методичний підхід до оцінювання економічної доцільності використання факторингу у діяльності підприємств торгівлі (рис. 1).

Рис. 1. Методичний підхід до оцінювання економічної доцільності використання факторингу у діяльності торговельних підприємств

**розроблено автором*

В основу оцінювання доцільності застосування факторингу в діяльності торговельних підприємств покладено співвідношення показників економічного зростання з факторингом, а саме: коефіцієнт економічного зростання за валовим прибутком; коефіцієнт економічного зростання за доходом від реалізації; коефіцієнт економічного зростання за оборотними активами.

Співвідношення показників економічного зростання торговельних підприємств з факторингом відобразимо за формулою:

$$Ke.z.d \geq Ke.z.p_{(b)} \geq 1 \geq Ke.z.o.a$$

Найважливіше у цьому співвідношенні, щоб коефіцієнти економічного зростання за доходом та валовим прибутком від реалізації товарів були більше одиниці, а значення коефіцієнта економічного зростання за оборотними активами повинно бути менше одиниці.

Якщо в результаті проведеного аналізу задовольняються вимоги співвідношення показників економічного зростання підприємств торгівлі з факторингом, використання факторингу в їх діяльності є доцільним та обґрунтованим.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, можна зробити такі висновки:

- запропонована методика повинна служити менеджерам для прийняття обґрунтованих управлінських рішень стосовно ефективності використання факторингу на підприємствах торгівлі.
- використання факторингу в діяльності торговельних підприємств повинно сприяти ефективності їх функціонування.

Література.

1. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А.М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
2. Данильян О.Г. Філософія : підручник / О.Г. Данильян, В.М. Тараненко. - 2-ге вид., допов. і переробл. — Х. : Право, 2012. — 312 с.
3. Колодізева С.О. Методичний підхід до підвищення ефективності управління послугою факторингу / С.О. Колодізева // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2014. - Т. 19, Вип. 2(5). — С. 152-156.
4. Левченко Н.М. Факторинг як інструмент ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємств / Н.М. Левченко, Г.В. Кравченко // Економічний простір. — 2009. - №23/3. — с. 242-251
5. Лепьохін О.В., Факторингові операції як інструмент управління дебіторською заборгованістю підприємства з метою забезпечення своєї життєдіяльності / О.В. Лепьохін // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — Випуск 2. — 2011. — С. 120-127.
6. Мних Є.В. Економічний аналіз / Є.В. Мних. — Київ: Центр навчальної літератури, 2003. — 412 с.
7. Мороз Е. Економічні особливості застосування факторингу в Україні / Е. Мороз, І. Грисюк // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. — 2010. — № 3. — С. 47-57.
8. Подольська В.О. Фінансовий аналіз / В.О. Подольська, О.В. Яріш. — К. : Центр навчальної літератури, 2007. — 448 с.
9. Ступницький О. І. Сучасний факторинг: ефективність торговельних операцій та управління корпоративними фінансами: навчальний посібник / О. І. Ступницький, В. М. Коверда. — К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2010. — 255с.

References.

1. Gerasymovych, A.M., Alekseenko, M.D. and Parasij-Vergunenko, I.M. (2004), *Analiz bankiv's'koi diial'nosti* [Banking analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Danylian, O.G. and Taranenko, V.M. (2012), *Filosofiya* [Philosophy], 2nd ed, Pravo, Harkiv, Ukraine.
3. Kolodizieva, Sv.O. (2014), "Methodical approach to increasing the efficiency of management of factoring services", *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Ekonomika*, vol. 19, no. 2(5), pp. 152-156
4. Levchenko, N.M. and Kravchenko, G.V. (2009), "Factoring as a tool for effective management of accounts receivable of enterprises", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 23/3, pp. 242-251.
5. Lep'okhin, O.V. (2011), "Factoring operations as a tool for managing receivables of an enterprise in order to ensure their livelihoods", *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noi vlasnosti*, vol. 2, pp. 120-127.
6. Mnyh, Ye.V. (2003), *Ekonomichnyj analiz* [Economic analysis], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
7. Moroz, Ye. and Hrysiuk, I. (2010), "Economic features of factoring application in Ukraine", *Problemy ratsional'noho vykorystannia sotsial'no-ekonomichnoho ta pryrodno-resursnoho potentsialu rehionu: finansova polityka ta investytsii*, vol.3, pp. 47-57.
8. Podol'ska, V.O. and Yarisch, O.V. (2007), *Finansovyy analiz* [Financial analysis], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
9. Stupnyckyj, O.I. and Koverda, V.M. (2010), *Suchasnyj faktorynh: efektyvnist' torhovel'nykh operatsij ta upravlinnia korporatyvnymy finansamy* [Modern factoring: the effectiveness of trading operations and corporate finance management], Vydavnycho- polihrafichnyj tsentr "Kyivs'kyj universytet", Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2018 р.